

Martin Kolman

Lexical gaps in Czech as compared with English: their identification and characterization

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglického jazyka a didaktiky, diplomová práce, leden 2011

Posudek oponenta

Diplomová práce Martina Kolmana zkoumá různé metody identifikace lexikálních mezer, druhy lexikálních mezer se snaží dále charakterizovat a popsat oblasti, ve kterých se vyskytují. Práce zkoumá lexikální mezery ve struktuře jednoho jazyka i mezery vyskytující se při srovnání angličtiny s češtinou.

V teoretické části autor uvádí problematiku lexikálních mezer do širšího kontextu lexikální sémantiky. Shrnuje to, jakým způsobem je v literatuře popisován význam a dále se věnuje strukturám, ve kterých jsou lexikální jednotky organizovány – lexikálním polím. Autor zmiňuje Lyonsův popis slovní zásoby jako systému, který je neustále v pohybu a předpokládá, že tato flexibilita bude hlavním problémem při studiu lexikálních mezer. Dále jsou popsány různé struktury lexikálních polí podle Cruse a Lehrerové. Na základě těchto struktur pak definuje lexikální mezeru jako absenci lexému na určitém místě v dané struktuře. Autor cituje Cruse, který podotýká, že na základě této definice nelze jako lexikální mezery považovat případy, kdy koncept není v dané kultuře přítomen. Tento fenomén později autor definuje jako „lexical blank“. Jsou zmíněna i jiná pojetí lexikálních mezer, např. Fisherův rozdíl mezi strukturální a lexikální mezerou. Jiný přístup ke zkoumání lexikálních mezer je reprezentován výzkumem Bentivogliové a Pianty, kteří vyhledávají interjazykové lexikální mezery pomocí italsko-anglického slovníku. Autor si všímá hlavního rozdílu v definici lexikální mezery mezi touto a předchozími teoriemi, tedy že zde není lexikální mezera podmíněna prázdným místem v nějaké jazykové struktuře. Závěr teoretické kapitoly se věnuje různým způsobům zaplnění lexikálních mezer.

V empirické části autor nejprve zkouší vyhledávat prázdná místa v lexikálním poli jednoho jazyka. Použitý způsob, tedy vyhledávání synonym a pokus o jejich uspořádání do struktury se zdá jako praktický, především s přihlédnutím k faktu, že autor není rodilý mluvčí a použití slovníků je při tomto výzkumu nezbytné. Tímto způsobem získává např. lexikální mezeru v lexikálním poli slovesa *to throw*: házet opakovaně a bez míření. U většiny nalezených slov však autor konstatuje, že přítomnost lexikální mezery je nejistá, vzhledem k nízké potřebě daného výrazu z psychologického hlediska.

Zajímavý je způsob srovnávání dvou jazyků pomocí lexikálních polí. Autor tak zkoumá lexikální pole rodinných vztahů a zahradnických nástrojů. Tímto způsobem lze vyhledat současně lexikální mezery obou druhů – intrajazykové i interjazykové. Tento způsob zkoumání pravděpodobně nejlépe odhalí typologické rozdíly mezi jazyky, které vedou k identifikaci lexikálních mezer. Např. anglická slovesa konvertovaná v substantiva téměř vždy odpovídají volné kombinaci slov v češtině, jak si autor všímá. Sporný se zdá autorův názor, že slovesa *to pickaxe*, *to hoe*, *to wheelbarrow* atd. nemají jednoslovné české

ekvivalenty, protože zde zahradničení není tak populární jako v anglicky mluvících zemích. Toto vysvětlení by mohlo být přijatelné u činností, které jsou v dané kultuře velmi okrajové. Vzhledem k českým ekvivalentům, které jsou nejspíš často autohyponymní (např. okopávat brambory), bude asi znovu pravděpodobnějším důvodem to, že se jedná o konvertované substantivum.

Vyhledávání lexikálních mezer pomocí dvoujazyčných slovníků se zdá velmi přínosné. Většinu nalezených případů bylo opět možno vysvětlit pomocí typologických rozdílů mezi češtinou a angličtinou, některé potenciální lexikální mezery se týkaly pojmů kulturně v českém prostředí neznámých. Autor nejprve vybíral 200 příkladů od určitého písmene. Z daného vzorku bylo vždy okolo 4% potenciálních lexikálních mezer. Dále autor vyhledával anglická slova obsahující generický kořen *man*. Nebylo by vhodnější v této části ze vzorku vyřadit všechny lexikální jednotky, kde skupina hlásek *man* není tímto generickým kořenem? Jde např. o slova jako *balletomania a calamander*. Popřípadě, pokud bychom chtěli zkoumat tendence ve vyjádření kompozit typu *bushman* v češtině, bylo by vhodné vyřadit i kompozita jiného typu, např. *brinkmanship*.

Poslední část práce se zabývá tzv. lexical blanks. Autor si všímá toho, které domény jazyka nejčastěji obohacují anglické výpůjčky a také toho, jak se anglické výpůjčky přizpůsobují češtině. Zjišťuje, že tato slova lze zařadit do několika málo domén. V této části by bylo zajímavé zkoumat, zda všechny neologismy skutečně vyplňují prázdná místa v jazyce, nebo zda některé z nich nahrazují nějaké dříve používané pojmenování. Termín „lexical blanks“ není užíván zcela konzistentně (např. str. 65, ř. 5 zd. *lexical gaps*)

Poznámky k jednotlivostem:

str. 52: není možné lexikální mezeru *to keelhaul* vysvětlit na základě kulturních rozdílů?

str. 54: *lag pipes*: česky se při hledání na internetu vyskytuje v naprosté většině případů jedna forma: *izolovat potrubí*. Bere autor tento ekvivalent jako případ autohyponymie (i přes to, že se jedná lexikální mezeru interjazykovou), nebo nelze mluvit o lexikální mezeře?

str. 57-58: české přechylování: proč není zahrnuta ženská forma *skálolezkyně (horolezkyně) a katyně*? Autor intuitivně odmítá varianty *neprítelkyně, komička*, atd. Proč? Mnohé z nich lze najít v ČNK.

str. 65: *m-busynes*: jedná se o možný pravopis této výpůjčky, nebo o chybu?

Celkově se práci podařilo dobře vyrovnat se složitou tematikou lexikálních mezer. Postupy vyhledávání využité v empirické části odhalily, že při studiu interjazykových lexikálních mezer je vhodné se zaměřit na systematické rozdíly mezi jazyky. Z formálního hlediska lze práci vytknout některé grafické nedostatky (např. str. 12, ř. 1. zh.) a z hlediska jazykového zpracování mj. případy absence determinátorů (např. str. 51, *rather specific cultural concept*, str. 67, *rather fluid phenomenon*).

Závěr: Jak vyplývá z výše uvedeného, předložená práce Martina Kolmana kritéria kladená na diplomovou práci splňuje. K obhajobě ji proto doporučuji a předběžně hodnotím známkou *velmi dobře*.